

Nationalekonomins frågor och forskarnas svar

Boken *Nationalekonomins frågor* är något så spännande som en grundläggande lärobok i nationalekonomi, skriven av 23 välrenommerade forskare, som till skillnad från de flesta traditionella läroböcker fokuserar på aktuell forskning samt motsvarande metoder och praktiska tillämpningar. Det är ett intressant grepp som fungerar mycket väl. Boken fungerar både som en inspirerande bredvidläsningsbok jämte mer konventionella läroböcker och som en bok där en intresserad allmänhet kan lära sig mer om vad nationalekonomisk forskning säger om ett antal viktiga samhällsfrågor, och detta på svenska utan krav på förkunskaper.

De flesta av författarna är nationalekonomer. Ett undantag är ekonomhistorikern Martin Kragh som skrivit bokens första kapitel "Hur har nationalekonomin förändrats över tid?", vilket är ett tema som förstås lämpar sig väl för en ekonomhistoriker. Samtidigt som texten är mycket välskriven och insiktsfull finns dock vissa delar som indikerar att författaren delvis följer utvecklingen utifrån, t ex via vad som skrivs om nationalekonomin av andra forskare och i media, och att han därmed ibland missar viktiga förändringar som diskuterats mindre utanför ämnet.

Jag saknar bl a en diskussion om den snabba utvecklingen mot ett ökat empiriskt fokus och särskilt den starkt ökande betoningen av att identifiera kausala samband, som skett den senaste tiden. Denna förändring präglar också denna bok, där de flesta kapitel har ett tydligt empiriskt fokus och presenterar tillämpningar av modern nationaleko-

nomisk empirisk metodologi på viktiga samhällsfrågor.

I "Hur kan vi utvärdera effekterna av politiska satsningar?" skriver Helena Holmlund först om vilka förutsättningar som måste vara uppfyllda för att vi verkligen ska kunna utvärdera vad det nu är vi vill utvärdera, med ett särskilt fokus just på hur vi ska kunna identifiera kausala samband (och inte bara korrelationer) och därmed svara på kontrafaktiska frågor. Hon går sedan igenom olika exempel på högkvalitativa utvärderingar, som hur förskolans utbyggnad påverkat arbetsutbud och barns utveckling. Baserat på *difference-in-differences*-metodologi tillämpad på norska data, där vissa kommuner byggde ut förskolan snabbare än andra, förefaller effekten på kvinnors arbetsutbud vara (förvånansvärt) liten, medan effekten på barns långsiktiga utveckling till följd av förskolans utbyggnad är tydligt positiv, särskilt för barn från hem med låg utbildningsnivå. Om mindre skolklasser verkligen leder till förbättrade skolresultat diskuteras baserat på en svensk *regression-discontinuity*-studie, där 29 barn i en årskull innebär en klass med 29 barn medan 31 barn innebär två klasser med 15 respektive 16 barn i varje klass. Slutsatsen är att klasstorlek spelar stor roll: En minskning med sju elever i mellanstadiet leder till förbättrade kognitiva färdigheter med 23 procent av en standardavvikelse vid 16 års ålder och dessutom till 4–5 procent högre lön i vuxen ålder.

Kapitlen skiljer sig annars metodologiskt åt, vilket inte ska ses som en svaghet utan snarare som en styrka. Vissa kapitel är t ex lite mer utformade så att de skulle kunna vara del av en traditionell (om än mycket modern) lärobok. Kapitlet "Hur avgör vi om teorierna stämmer?" av David Sundström ger en grundlig genomgång över ekonometriska metoder och deras användning. Trots att kapitlet naturligtvis med nödvändighet är översiktligt diskuterar det ändå lättillgäng-

RECENSION

L Aldén, T Andersson, M Berlin, T Bold, M Börjesson, K Edmark, T Ekenberg, M Elinder, M Hammarstedt, M Henrekson, H Holmlund, H Jordahl, M Kragh, A Kruse, T Lundgren, E Mohlin, J Möllerström, M Persson, J Rickne, M Stenkula, A-C Ståhlberg, D Sundström och D Vestin: *Nationalekonomins frågor*, Studentlitteratur, 2017, 472 sidor, ISBN 978-9-144-11493-4.

ligt potentiella problem som endogenitet, simultanitet, självselektion, omvänd kausalitet och utelämnade variabler.

I ”Vad är pengar?” diskuterar Tomas Ekenberg och David Vestin pedagogiskt sådant som pengars uppkomst, funktioner och egenskaper samt efterfrågan på och utbudet av pengar, liksom Riksbankens roll. I ”Hur klarar pensionssystem en åldrande befolkning?” presenterar Agneta Kruse och Ann-Charlotte Ståhlberg olika sätt att utforma pensionssystem på, med särskilt fokus på det svenska pensionssystemet. De diskuterar även ingående olika sätt som systemet kan fås att gå ihop med en befolkning som lever allt längre.

Martin Berlin diskuterar i ”Hur bör man mäta välfärd?” både traditionella välfärdsmått, baserade på nationalräkenskaperna och BNP, och nyare mått baserade på olika sociala indikatorer som t ex hälsa och läsförmåga. Avslutningsvis diskuteras grundligt mått baserade på subjektivt välbefinnande.

I kapitlet med den retoriska titeln ”Tillväxt utan entreprenörskap?” presenterar Magnus Henrekson och Mikael Stenkula traditionell neoklassisk tillväxtteori liksom nyare endogen dito, med särskilt fokus på entreprenörskapets betydelse för tillväxt. Kapitlet kan ses som en kombination av en översikt av olika sätt att analysera och modellera ekonomisk tillväxt med en argumentation för vikten av att särskilt analysera entreprenörskapets roll och att inkorporera den i de ekonomiska modellerna.

Vissa kapitel analyserar mänskligt beteende inom områden som många utanför ämnet knappast skulle beskriva som nationalekonomi (vilket delvis beror på det grovt vilseledande ämnesnamnet *nationalekonomi*). I kapitlet ”När vill vi hjälpa andra?” skriver Johanna Möllerström om när och hur mycket människor verkar bry sig om andra och alltså inte bara sig själva som i den snäva *homo economicus*-baserade teo-

rin. Specifikt analyserar hon baserat på ett ekonomiskt laboratorieexperiment frågor som under vilka villkor ett ojämnt utfall mellan olika människor accepteras och omvänt när människor i stället anser att ojämligheten måste minska eller elimineras, t ex beroende på om de olika utfallen genererats av slumpen eller något annat.

”Röstas väljarna med plånboken?” är en klassisk fråga inom statsvetenskapen som här analyseras av Mikael Elinder och Henrik Jordahl. De går igenom olika teoretiska utgångspunkter liksom empiriska studier med olika metoder, med särskilt fokus på en svensk studie där röstningsbeteendet för föräldrar till barn av olika åldrar jämförs till följd av politiska förslag (såsom maxtaxan i barnomsorgen) som specifikt gynnar barnfamiljer med barn i vissa åldrar. Resultatet, baserat på *difference-in-differences*-skattningar, indikerar att plånboksfrågor i alla fall synes spela en viss roll för hur vi röstar, även om det är svårt att säga hur mycket.

Den ideologiskt laddade frågan ”Skolval och friskolor – är det ett bra recept för att förbättra skolan?” analyseras av Karin Edmark med utgångspunkt både från teoretiska perspektiv och vad den empiriska forskningen säger om friskolor och skolval. Slutsatserna är att det fria skolvalet i Sverige knappast lett till sämre skolprestationer (snarare tvärtom), men att det bidragit till ökad segregation och betygsinflation. Hon betonar vidare att erfarenheterna från andra länder varierar stort, varför man bör vara försiktig med generaliseringar mellan länder och omständigheter (en slutsats som gäller för många frågor).

Vissa kapitel ger breda översikter över viktiga och aktuella samhällsfrågor. I ”Varför tjänar kvinnor mindre än män?” analyserar Johanna Rickne lönegapet mellan män och kvinnor beroende på exakt vad man mäter. Hon diskuterar på basis av teoretisk, experimentell och

empirisk litteratur bl a biologiska skillnader mellan kvinnor och män samt preferensbaserad respektive statistisk diskriminering, inklusive förstärkande återkopplingsmekanismer. Utöver att arbetsgivare med ofullständig information agerar på grova signaler baserat på t ex gruppstillhörighet så kommer även arbetssökande att anpassa sitt beteende. Om du t ex tror att dina chanser inom ett visst område är sämre om du tillhör en viss grupp (t ex kvinnor), så kommer din avkastning på att investera i humankapital inom detta område troligen också att vara lägre, vilket leder till att sannolikheten att lyckas väl sjunker ytterligare. En viktig slutsats av Ricknes kapitel är att det finns många typer av diskriminering utöver ren lönediskriminering, och även andra processer, som bidrar till lönegapet mellan män och kvinnor, samt att det är viktigt med en mångfald av metoder för att analysera dessa.

Frågan ”Påverkar samhällsekonomiska kalkyler transportpolitiska beslut?” diskuteras av Maria Börjesson. Hon går igenom vilken roll samhällsekonomiska kalkyler har för offentliga investeringar i allmänhet och i synnerhet vilken roll samhällsekonomiska kalkyler har för vilka investeringar som genomförs i transportsektorn. Eftersom sådana kalkyler blivit alltmer sofistikerade över tid, och eftersom Sverige tillhör de länder med längst tradition av att använda sådana kalkyler, skulle man kanske förvänta sig att samhällsekonomiska kalkyler spelar en mycket stor roll för utfallet. Slutsatsen baserat på en analys av arbetet med den sk investeringsplanen för 2010–21 är dock att de 90 projekt som valdes ut av regeringen i genomsnitt hade ungefär samma samhällsekonomiska lönsamhet som genomsnittet (bland de 479 projekten på den sk kortlistan). Detta är i tydlig strid med logiken bakom kostnadsnyttoanalys. Mer allmänt synes det gå att få ut en betydligt större samhällslig nytta från

de resurser som läggs på infrastrukturinvesteringar i transportsektorn.

Två kapitel relaterar till den politiskt brännande flyktingfrågan. I ”Hur klarar sig utrikes födda på den svenska arbetsmarknaden?” analyserar Lina Aldén och Mats Hammarstedt hur det gått för olika grupper, samt vad som kan förklara dessa skillnader. De finner att det går betydligt sämre för immigranter från vissa länder i Asien och Afrika än för andra grupper, samt att arbetskraftsdeltagandet tenderar att vara särskilt lågt för kvinnor från dessa länder. De finner även att det generellt går bättre för arbetskraftsinvandrare än för flyktinginvandrare på arbetsmarknaden. De anger flera förklaringar inklusive skillnader i utbildningsnivå och språkkunskaper samt diskriminering, men det finns fortfarande flera frågor som saknar tillfredsställande svar, t ex avseende vilka politiska medel som effektivt skulle kunna minska den etniska diskrimineringen.

Tessa Bold ställer i stället frågan ”Vilka effekter har migration på individer och samhällen?”. Mer specifikt analyserar hon, baserat på flera olika studier med olika metodologier, bl a effekterna av migration på de som emigrerar, de som stannar kvar och de som tar emot flyktingar. Hon finner att de som emigrerar totalt sett tenderar att få det mycket bättre medan effekten av migrationen på de som stannar kvar varierar; vissa studier finner positiva effekter och andra negativa. Bland invånarna i mottagarländerna är effekten i genomsnitt betydligt mindre, men hon konstaterar samtidigt att där ändå finns grupper, framför allt lågutbildade, som tenderar att förlora på migrationen.

Det enda kapitlet med ett explicit utlandsperspektiv är ”Hur kan fattiga länder dra nytta av globaliseringen – utan att riskera sina tullintäkter?” av Maria Persson. Här diskuterar hon framför allt potentialen för förenklingar av sk handelsprocedurer, dvs hur länder och deras

myndigheter på olika sätt kan underlätta för varor att passera över gränsen till landet. Baserat på både teoretiska och empiriska studier drar hon slutsatsen att denna potential ofta är stor och att denna fråga dessutom växt i betydelse i takt med att WTO-förhandlingarna över tid lett till lägre eller borttagna tullar.

Två kapitel diskuterar avancerad ekonomisk teori på ett förhållandevis lättillgängligt sätt. Erik Mohlin diskuterar i "Leder inlärning till jämvikt?" om det är rimligt att tro att individers val i situationer med komplex social interaktion över tid kommer att resultera i stabila jämvikter. Analysen baseras på klassisk spelteori liksom evolutionär dito och dessutom på ekonomiska experiment där teoretiska prediktioner testas. Svaret på frågan i titeln är, kanske föga överraskande, att det beror på. Utöver frågeställningen i sig så får läsaren med sig en mycket pedagogisk genomgång över spelteoretiska redskap som sannolikt kommer att vara starkt inspirerande för många studenter och som kanske rentav är ett ännu viktigare bidrag än de svar som ges på kapitlets konkreta frågeställning.

I "Hur kan man allokera resurser utan priser?" går Tommy Andersson igenom grunderna för matchningsteori, en central del av vad som på engelska kallas *mechanism design*. Kapitlet går även igenom olika praktiska tillämpningar avseende allokeringar på marknader utan priser, t ex avseende vilka barn som ska få gå i vilka kommunala skolor, vilka som ska få bo i vilka hyreslägenheter, eller hur njurbytesprogram utformats och bör utformas. Läsarna får här en glimt av ett fascinerande och viktigt, om än ganska svårtillgängligt (trots en föredömligt pedagogisk framställning), forskningsområde. Möjligen hade boken som helhet stärkts ytterligare om detta kapitel kompletterats av ett annat kapitel som illustrerat hur kraftfull marknadsmekanismen är på marknader med priser. Jag misstänker nämligen att

vi ibland inte lyckas åskådliggöra detta tillräckligt väl för våra studenter.

Avslutningsvis, om man går in på hemsidan för nästan vilket företag som helst så verkar dessa motiveras av mycket annat än att maximera sin vinst. Ofta möts man t ex av påstående som indikerar ett stort och kostsamt samhällsligt ansvarstagande, på engelska *Corporate Social Responsibility* (CSR). I "Vilket samhällsansvar tar vinstmaximerande företag?" diskuterar Tommy Lundgren företags olika motiv till CSR liksom den empiriska forskningen på området. En slutsats är att företags motiv för CSR nog ändå ofta är mer strategiska och i linje med vinstmaximering än vad som vid en första anblick kan synas vara fallet.

På förlaget Studentlitteraturs hemsida står att trots bokens stora bredd så kommer det bland läsarna "säkert finnas de som tycker att flera viktiga frågor saknas". Det har de rätt i och bland de stora frågor jag själv saknar hör i) vad nationalekonomisk forskning kan säga om varför klimatfrågan är så svår att hantera och hur den bör hanteras, ii) vad som avgör varför vissa länder är så fattiga och andra rika och vilka strategier som verkar fungera bäst för att lyfta länder ur fattigdom, samt iii) varför inkomstojämlikheten ökat inom de flesta industriländer (inklusive Sverige) de senaste decennierna och vilka samhälls-ekonomiskt effektiva sätt som finns att motverka denna utveckling.

Detta förtar dock inte på något sätt mitt helhetsintryck att detta är en alldeles förträfflig bok. Utöver bokens primära målgrupper tror jag att i stort sett alla ekonomer kan lära sig en hel del av den, särskilt inom områden man inte själv direkt arbetar med. Självt har jag i alla fall lärt mig mycket och jag rekommenderar den varmt.

Olof Johansson-Stenman

Professor i nationalekonomi, Handelshögskolan vid Göteborgs universitet